

ԵՐԵՒԱՅԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ա. Գ. ԱՊՐՈՅԱՆ

Չաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ 2009 թվականի նոյեմբերին լրացավ ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեայի կողմից ընդունված «Երեխայի իրավունքների մասին» կոնվենցիայի 20-ամյակը՝ կարևոր է ուսումնասիրել երեխայի իրավունքների զարգացման պատմությունը 20-րդ դարի սկզբից մինչև մեր օրերը: Վերը նշված փաստաթուղթը Չայրենական մեծ պատերազմից հետո բեկումնային փոփոխություններ մտցրեց աշխարհի գրեթե բոլոր երկրների իրավական համակարգերում՝ հաստատելով, որ երեխայի իրավունքները պահանջում են հատուկ պաշտպանություն և երեխաների կարգավիճակի մշտական բարելավում ողջ աշխարհում, ինչպես նաև նրանց զարգացում ու դաստիարակություն խաղաղ ու ապահով պայմաններում:

Խորապես անհանգստացած լինելով նրանով, որ աշխարհի շատ երկրներում երեխաների դրությունը ճգնաժամային է՝ սոցիալական ծանր պայմանների, տարերային աղետների, զինված հակամարտությունների, շահագործման, անգրագիտության, սովի ու հիվանդությունների հետևանքով, տարբեր երկրներ ընդունեցին օրենքներ երեխայի իրավունքների մասին, ինչպես նաև ստեղծեցին համապատասխան մարմիններ՝ պաշտպանելու երեխայի իրավունքներն ու ազատությունները:

DEVELOPMENT HISTORY OF THE LEGAL STATUS OF THE CHILD

A. H. APROYAN

Taking into account the fact that November 2009 marked the 20th anniversary of the Convention on “The Rights of the Child” adopted by the UN General Assembly, it is important to study the history of the development of the child’s rights from the beginning of the 20th century until our days. The above-mentioned document, after the Great Patriotic War introduced the world’s radical changes in the legal systems of almost all countries, affirming that the rights of children require special protection and improvement of permanent status of children worldwide, as well as their development and nurture in peaceful and secure conditions.

Being deeply concerned by the fact that in many countries the situation of the children is critical because of the unbearable social conditions, natural disasters, armed conflicts, exploitation, illiteracy, hunger and diseases, different countries adopt laws on child’s rights, as well as establish relevant authorities to protect the child’s rights and liberties.

ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ՆԱԽԱԳԾԻ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԵՎ ԸՆԴՈՒՆՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑԸ

Մ. ՍՈՒՐԱԴՅԱՆ

1995թ. հուլիսի 5-ին ժողովրդական հանրաքվեով ընդունվեց Չայաստանի երրորդ Չանրապետության Սահմանադրությունը, որով սկիզբ դրվեց օրենսդրության արմատական վերափոխմանը: Անհրաժեշտություն դարձավ սեղմ ժամկետներում ընդունել նոր օրենքներ և օրենսգրքեր, օրենսդրությունը համապատասխանեցնել Չայաստանի Չանրապետության Սահմանադրությանը և համակարգել այն:

Նոր օրենքների մեջ առանձնահատուկ նշանակություն ունի «Իրավական ակտերի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը /2002թ. ապրիլի 3-ին/: Այս օրենքով սահմանվում են ՀՀ իրավական ակտերին ներկայացվող ընդհանուր պահանջները, իրավական ակտերի համակարգը, իրավական ակտերի նախագծերի նախապատրաստման, պետական գրանցման, հրապարակման, ուժի մեջ մտնելու, փորձաքննության, մեկնաբանման ընդհանուր կարգը /հոդ. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8/ և այլն:

Օրենքի հոդված 2-ը սահմանում է իրավական ակտերի կացությունը, ըստ որի իրավական ակտերը Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի, Հայաստանի Հանրապետության պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների, պետական կամ համայնքային հիմնարկների, ինչպես նաև իրավաբանական անձանց, դրանց առանձնացված ստորաբաժանումների կամ հիմնարկների՝ օրենքով նախատեսված դեպքերում և կարգով իրենց լիազորությունների շրջանակում ընդունած *պաշտոնական գրավոր փաստաթուղթ են*, որով սահմանվում են պարտադիր ճանաչման, պահպանության, պաշտպանության, կատարման կամ կիրառման ենթակա իրավունքներ, պարտականություններ, սահմանափակումներ կամ այլ կանոններ¹:

Իրավական ակտը կարող է ունենալ ժամանակավոր կամ մշտական բնույթ, կարող է նախատեսված լինել մեկանգամյա կամ բազմակի կիրառման համար:

«Իրավական ակտ» հասկացությունը իրավագիտության մեջ ընկալվում է տարբեր իմաստներով:

Առաջին. այն նշանակում է գործողություն, ինչպես իրավաչափ, այնպես էլ ոչ իրավաչափ: Այս իմաստով իրավական ակտն իրավաբանական փաստի տեսակ է, որը ծագում է որոշակի իրավական հետևանքներ ստեղծելու նպատակով:

Երկրորդ. իրավական ակտ ասելով՝ հասկացվում է իրավաբանական փաստաթուղուղթ: Այսինքն՝ կամքի ձևավորման և դրսևորման միջոց²:

Ըստ օրենքի իրավական ակտերն իրենց բնույթով լինում են նորմատիվ, անհատական /ոչ նորմատիվ/ կամ ներքին /լոկալ/:

Նորմատիվ իրավական ակտն օրենքով նախատեսված ՀՀ ժողովրդի, ՀՀ պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների՝ ՀՀ Սահմանադրությամբ, օրենքով սահմանված դեպքում և կարգով իրենց լիազորությունների շրջանակում ընդունած պաշտոնական գրավոր այն փաստաթուղթն է, որն ուղղված է իրավական նորմի կամ նորմերի սահմանմանը, փոփոխմանը կամ գործողության դադարեցմանը:

Նորմատիվ իրավական ակտը պետության գրավոր իրավասահման ակտն է, որը պարունակում է իրավունքի նոր նորմեր³: Իր իրավասահման բնույթով նորմատիվ իրավական ակտը տարբերվում է մնացած բոլոր իրավական ակտերից, ինչպես նաև տարբեր տեսակի ոչ իրավական բնույթի պաշտոնական պետական ակտերից:

¹ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության օրենքը «Իրավական ակտերի մասին», Երևան, 2009թ.:

² **Ս. Մնացականյան**, ՀՀ գլխավոր դատախազի իրավական ակտերը որպես դատախազական քաղաքականության իրավական միջոց, Օրինականություն, Երևան, 2008թ., էջ 23:

³ **Վ. Ա. Ներսիսյան**ց, Իրավունքի և պետության տեսություն, Երևան, 2001թ., էջ 158:

Իրավական ակտը համարվում է նորմատիվ, եթե պարունակում է թեկուզ մեկ իրավական նորմ:

«Իրավական ակտերի մասին» օրենքի 2-րդ հոդվածի 4-րդ կետը սահմանում է, որ իրավական նորմն օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով՝ իրենց լիազորությունների շրջանակում ընդունած վարքագծի կանոն է, որն ունի ժամանակավոր կամ մշտական բնույթ, նախատեսված է մեկանգամյա կամ բազմակի կիրառման համար և պաշտոնադիր է անորոշ կամ որոշակի / բայց ոչ անհատական/ անձանց համար:

Իրավական նորմը պետության իրավասու մարմիններից բխող վարքի իրավաբանական պարտադիր կանոն է, իրավունքի համակարգի սկզբնական բջիջը, որն ամրագրված է կամ սանկցիավորված է պաշտոնական ակտում և խախտումներից պաշտպանվում է պետական հարկադրանքի միջոցներով⁴:

Իրավական նորմերը վարքագծի համապարտադիր կանոններ են՝ ընդունված պետական իրավասու մարմինների կողմից⁵:

Իրավունքի նորմը տիպային հասարակական հարաբերությունների մոլշ է /մոդել/, որը ամրագրվում է պետության կողմից⁶:

Իրավունքի նորմը պետության կողմից սահմանված կամ հաստատված համապարտադիր կանոն է, որն օժտված է պետական հարկադրանքի հնարավորությամբ և կարգավորում է հասարակական հարաբերությունները⁷:

Իրավական նորմերը հատուկ սոցիալական նորմեր են:

Իրավական նորմի բնորոշ հատկանիշներն են՝

ա) սահմանվում կամ սանկցիավորվում են պետության իրավասու մարմնի կողմից և ամրագրված են պաշտոնական պետական ակտում,

բ) որոշում է սուբյեկտի վարքի հնարավոր և պարտադիր սահմանները,

գ) ունի վերապահող- պարտավորեցնող բնույթ,

դ) անհրաժեշտության դեպքում նրա կենսազործումն ապահովվում է պետության հարկադրանքի միջոցով,

ե) տիպային հասարակական հարաբերությունների պետական կարգավորիչ է:

Իրավական նորմն ունի ներքին կառուցվածք: Իրավական նորմի կառուցվածքը ցույց է տալիս, թե ինչ տարրերից է բաղկացած նորմը, և ինչպես են այդ մասերը փոխկապակցված: Իրավական նորմի կառուցվածքային տարրերն են՝

1/ **Յիպոթեզ** /լատիներեն hypothesis – հիմք, հիմնավորում, ենթադրություն/. նրանում շարադրված են այն հարցի հանգամանքները, որի առկայության դեպքում անձանց մոտ ծագում է իրավաբանական իրավունքներ և պարտականություններ:

2/ **Պիսպոզիցիա** - /լատիներեն dispositio- տեղաբաշխում բառից/. իրավական

⁴ **Խ. Երեմյան**, Իրավունքի նորմերի հատկանիշները, Օրենք և իրականություն, միջազգային իրավաբանական հանդես, Երևան, 2001թ., N 7-8 /93-94/ ապրիլ, էջ 7:

⁵ **Գ. Յ. Սաֆարյան**, Պետության և իրավունքի տեսություն /ուսումնական ձեռնարկ/ Երևան, «Մխիթար Գոշ», 1996թ., էջ 45:

⁶ **Վ. Ն. Խրոպանյուկ**, Պետության և իրավունքի տեսություն /2-րդ հրատարակչություն/, Խաչիկ Յարությունյանի թարգմանությամբ, Երևան, 1997թ., էջ 272:

⁷ **А. Б. Венгеров**, Теория государства и права, Москва, 1998, стр. 430.

նորմի այն տարրն է, որում ցույց է տրվում, թե ինչպիսին կարող է կամ պետք է լինի վարքը հիպոթեզում նախատեսված պայմանների առկայության դեպքում:

3/ *Սանկցիա*- /լատիներեն sanctio- խստագույն որոշումներ/. իրավանորմի այն մասն է, որտեղ նախատեսված են ներգործության միջոցները՝ այն դեպքում, եթե չեն պահպանվել նորմի պահանջները:

Նորմի կառուցվածքում պետական հարկադրանքի միջոցն ապահովող սանկցիայի բացակայությունը զրկում է նրան իրավական նորմի հատկություններից, քանի որ իրավական նորմի կարևոր հատկանիշը նրա ապահովումն է պետության կողմից: Իրավական նորմ ստեղծելը ոչ պակաս բարդ ու ծանր խնդիր է, քան մաթեմատիկայի կամ ֆիզիկայի գծով բանաձև ստեղծելը: Դրա համար անհրաժեշտ են մասնագիտական լայն գիտելիքներ և աշխատանքային մեծ փորձ: Օրենսդիրը պետք է ընդունակ լինի խորությամբ ընկալելու կարգավորելիք հասարակական հարաբերությունների ծագման ու զարգացման ողջ պատմությունը, դրա դրսևորման ազգային և միջազգային առանձնահատկությունները⁸:

Իրավաբանական գրականության մեջ տարբեր հեղինակներ իրավական նորմի կառուցվածքային տարրերի բնութագրումը տվել են տարբեր կերպ: Այսպես, Վ. Ներսիսյանցը իր «Իրավունքի և պետության տեսություն» բուհական դասագրքում իրավական նորմի տարրը՝ հիպոթեզը, սահմանում է որպես դիսպոզիցիայով նախատեսված իրավունքների և պարտականությունների գործողության պայման, իսկ նորմի դիսպոզիցիան նրա կողմից կարգավորվող հարաբերությունների մասնակիցների /կողմերի/ փոխադարձ իրավունքներ և պարտականություններ:

Իրավունքի նորմի սանկցիան դիսպոզիցիայի, հիպոթեզի և պահանջների, այսինքն՝ դիսպոզիցիայով նախատեսված դրանց գործողության պայմանների խախտման բացասական հետևանքներն են⁹:

Իսկ Գ. Սաֆարյանը հետևյալ կերպ է բնութագրել իրավական նորմի կառուցվածքային տարրերը:

Հիպոթեզը իրավական նորմի այն մասն է, որը ցույց է տալիս որոշակի փորձի հանգամանքներ, դրանց առկայության և բացակայության դեպքում գործում է իրավանորմը:

Դիսպոզիցիան իրավական նորմի այն մասն է, որտեղ մատնանշվում է մարդու այնպիսի վարքագիծ, որի առկայության դեպքում կիրառվում է իրավանորմի սանկցիան:

Սանկցիան իրավանորմի այն մասն է, որտեղ նախատեսված են ներգործության միջոցներ, եթե չեն պահպանվել նորմի պահանջները:

Սակայն ինչպես դիսպոզիցիաները, այնպես էլ սանկցիաներն ըստ արտահայտման բնույթի տարբեր են լինում:

Նորմատիվ իրավական ակտը հասարակական հարաբերությունների համընդհանուր կարգավորիչ է: Նորմատիվ իրավական ակտը ստեղծվում է պետության իրավասու մարմինների իրավաստեղծ գործունեության /հանրաքվեի/ արդյունքում:

⁸ **Ն. Ա. Այվազյան**, Իրավական պետության հորիզոններում, Երևան, 1999թ., էջ 165:

⁹ **Վ. Ս. Ներսիսյանց**, Իրավունքի և պետության տեսություն, Երևան, 2001թ., էջ 146:

Իրավաստեղծ գործունեությունն այնպիսի պետական գործունեություն է, որը բաղկացած է իրավական նորմի հրապարակումից, ինչպես նաև հնացած իրավական ակտերի կատարելագործումից և բարեփոխումից:

Իրավաստեղծ գործունեությունը ձևավորվել է և զարգացել հին ժամանակաշրջանից սկսած: Պատմական և իրավական աղբյուրների վկայությամբ, հին և միջին դարերում իրավաստեղծ գործունեություն իրականացրել են Հայոց արքաները, ազգային եկեղեցական ժողովները և մասնավոր անձինք:

Իսկ հետագայում պետականորեն կազմավորված հասարակությունում օրենքները և ենթաօրենսդրական ակտերը ընդունվում, փոփոխվում և վերացվում են պետության իրավաստեղծ գործունեության միջոցով: Դրանք մարդկային գիտակցության՝ ընդհանրապես, և իրավագիտակցության՝ մասնավորապես, նպատակաուղղված գործունեության արդյունք են:

Իրավաբանական գրականության մեջ իրավաստեղծ գործունեության վերաբերյալ գոյություն ունեն տարբեր մոտեցումներ: Իրավաստեղծ գործունեությունը, ինչ ձևով էլ այն գոյություն ունենա, հասարակության ղեկավարման պետական ձևն է¹⁰:

Մեր կարծիքով ավելի ընդունելի է իրավաստեղծ գործունեության հետևյալ սահմանումը. այն գիտնականորեն հիմնավորված ստեղծագործական ընթացակարգ է, որն իրականացնում են պետական մարմինները՝ իրենց իրավասության շրջանակներում և կոչված է բավարարելու հասարակության և պետության իրավական պահանջմունքները:

Վերոհիշյալ սահմանումը հնարավորություն է տալիս առանձնացնել մի քանի կարևոր հատկանիշներ, մասնավորապես՝

1. հասարակական հարաբերությունների որոշակի բնագավառի ճանաչումը, ուսումնասիրումը և վերլուծությունը, որտեղ պահանջվում է իրավական կարգավորում,

2. պետության իրավասու մարմնի որոշարկումը, որը պետք է ընդունի համապատասխան նորմատիվ իրավական ակտը,

3. ընդունելիք նորմատիվ իրավական ակտի ձևի որոշումը /օրենք, հրամանագիր, որոշում/,

4. իրավական ակտի նախապատրաստումը, ընդունումը կամ նրա փոփոխումը համապատասխան ընթացակարգով¹¹:

Մենք նույնպես համամիտ ենք Գ. Սաֆարյանի այն տեսակետի հետ, որ իրավաստեղծ գործունեությունը մեխանիկական գործընթաց չէ, այն իրենից ներկայացնում է գիտական, ստեղծագործական բարդ ընթացակարգ, որտեղ խաչաձևվում են անհատական, խմբային, հասարակական և պետական շահերը, նրանց պահանջմունքները, ինչպես նաև՝ իրավաստեղծ լուծումների նորմատիվ բովանդակության վրա ազդող օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ բազմաթիվ գործոնները¹²:

¹⁰ Проблемы общей теории права и государства, Учебник для вуз-ов. **В. С. Нерсисянц**, Москва, 1999, стр. 46.

¹¹ **Գ. Սաֆարյան**, Իրավաստեղծ գործունեության և օրենսդրության զարգացման հիմնահարցերը ՀՀ-ում, Երևան, 2004թ., էջ 7:

¹² **Գ. Սաֆարյան**, նույն տեղը, էջ 71:

իրավաստեղծ գործունեությունը նորմատիվ իրավական ակտերի նախապատրաստմանը, հրապարակմանը և կատարելագործմանն ուղղված գործունեություն է: Իրավաստեղծ գործունեության յուրաքանչյուր տեսակ ունի իր առանձնահատկությունները, որոնք դրսևորվում են հասարակական հարաբերությունների իրավական կարգավորման ոլորտում, իրավաստեղծ ընթացակարգով ընդունված նորմատիվ ակտի իրավագործությամբ, ակտի սոցիալական ու հասարակական-քաղաքական նշանակությամբ և այլն:

Անմիջական իրավաստեղծումն իրականացվում է հանրաքվեների անցկացման միջոցով, ինչի դեպքում սահմանադրական կարգով ընդունում կամ մերժում են պետական օրենսդիր իշխանության կողմից առաջարկվող նորմատիվ ակտերը¹³:

Հանրաքվեի հայրենիքը հանդիսանում է Շվեյցարիան, որտեղ առաջին անգամ 1439թ. Բեռնի կենտրոնում անցկացվել է հանրաքվե: Հայաստանի Հանրապետությունում անցկացվել է չորս հանրաքվե, իսկ տեղական հանրաքվե դեռևս չի անցկացվել:

Միջնորդավորված /պետական/ իրավաստեղծումն արտահայտվում է օրենքով սահմանված որոշակի կարգով իրավական նորմի սահմանմամբ, փոփոխմամբ: Նորմատիվ իրավական ակտերի նախագծերի նախապատրաստումը կարող է իրականացվել ընթացիկ ծրագրերի համաձայն, որոնք կարող են լինել մեկ, երկու տարի ժամկետով: Նախագծերի մշակման համար կարող է ստեղծվել նախագծի մշակման հանձնաժողով, և իրավական ակտերի նախագծերի առաջին էջի վերին աջ անկյունում պետք է գրվի «նախագիծ» բառը:

Հայաստանի Հանրապետության «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» օրենքի 8-րդ գլխի 63-ից 73 հոդվածները վերաբերվում են օրենքի նախագծի քննարկման ընթացակարգին: 63-րդ հոդվածում սահմանվում է օրենքի նախագծի քննարկման ընդհանուր կարգը: Օրենքի նախագիծն Ազգային ժողովում քննարկվում է երեք ընթերցմամբ, եթե օրենքով այլ բան նախատեսված չէ: Օրենքի նախագիծը առաջին ընթերցմամբ քննարկվում է հետևյալ հաջորդականությամբ՝

ա/ հիմնական զեկուցողի ելույթը.

բ/ հարցեր հիմնական զեկուցողին.

գ/ հարակից զեկուցողի ելույթը.

դ/ հարցեր հարակից զեկուցողին.

ե/ մտքերի փոխանակություն.

զ/ հարակից զեկուցողի եզրափակիչ ելույթը.

է/ հիմնական զեկուցողի եզրափակիչ ելույթը.

ը/ քվեարկություն:

Առաջին ընթերցմամբ ընդունված օրենքի նախագիծը կամ նախագծերի փաթեթը 7 օրվա ընթացքում ուղարկվում է Հանրապետության Նախագահին, կառավարություն, գլխադասային հանձնաժողով, խմբակցություններին, պատգամավորական խմբերին և աշխատակազմ, տեղադրվում է Ազգային ժողովի էլեկտրոնային կայքում: Այլընտրանքային օրենքի նախագծերի քննարկումն առաջին ընթերցմամբ իրականացվում է հաջորդաբար՝ օրենքով սահմանված կարգով, այսինքն՝ ընդունված է համարվում առավել շատ «կողմ» ձայներ ստացած նախա-

¹³ Վ. Ն. Խրոպանյուկ , Նույն տեղը, էջ 287:

գիծը: Առաջին ընթերցմամբ քննարկված և ԱԺ կողմից չընդունված այլընտրանքային օրենքի նախագիծը հանվում է շրջանառությունից:

Առաջին ընթերցումից հետո՝ երեսուն օրվա ընթացքում, հեղինակը գլխադասային հանձնաժողով է ներկայացնում իր համար ընդունելի առաջարկությունների հիման վրա փոփոխված օրենքի նախագիծը՝ դրան կցելով սահմանված կարգով ներկայացրած բոլոր առաջարկությունների, ինչպես նաև ընդունված նախագծում իր նախաձեռնությամբ կատարված բոլոր փոփոխությունների և լրացումների անփոփաթեթիկը, որում, ըստ հոդվածների հաջորդականության, նշվում են՝

1. առաջարկության հեղինակը,
2. հոդվածը, կետը, ենթակետը, որին վերաբերվում է առաջարկությունը,
3. առաջարկությունը,
4. առաջարկության վերաբերյալ հեղինակի եզրակացությունը:

Օրենքի նախագծում փոփոխությունները կատարվում են ընդունված նախագծի տեքստից տարբերվող տառատեսակներով: Օրենքի նախագծի երկրորդ ընթերցումը կատարվում է նույն կերպ, բայց հետևյալ բացառությամբ՝ զեկուցողներին հարցեր տալու իրավունք ունեն անփոփաթեթիկներում ընդգրկված առաջարկությունների հեղինակները: Երկրորդ ընթերցմամբ ընդունված օրենքի նախագիծը 7-օրյա ժամկետում ուղարկվում է Հանրապետության Նախագահին, կառավարություն և գլխադասային հանձնաժողով:

Օրենքի նախագիծը երրորդ ընթերցմամբ ընդունվելուց հետո՝ 30-օրյա ժամկետում, գլխադասային հանձնաժողովը, հեղինակի հետ համատեղ՝ կարող է այդ նախագծում կատարել խմբագրական փոփոխություններ, որոնք չեն փոխում ընդունված տեքստի իմաստը և ներկայացնել Ազգային ժողովի նախագահին:

Երրորդ ընթերցման ժամանակ 10 րոպե տևողությամբ ելույթ են ունենում գլխադասային հանձնաժողովի ներկայացուցիչն ու հեղինակը: Այդ ընթացքում հեղինակը կարող է առաջարկել օրենքի նախագիծը ընդունել որպես օրենք:

Ազգային ժողովի նախագահն ընդունված օրենքը 10-օրյա ժամկետում ուղարկում է Հանրապետության Նախագահին, որն ստանալուց հետո՝ քսանմեկօրյա ժամկետում, ստորագրում և հրապարակում է այն, կամ առարկություններով կամ առաջարկություններով վերադարձնում է Ազգային ժողով:

Իսկ Սահմանադրության կամ դրանում փոփոխություններ կատարելու և հանրաքվեի դրվելիք օրենքի նախագծերի քննարկման ընթացակարգը սահմանվում է «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» օրենքի 74 –րդ հոդվածով, ըստ որի, Սահմանադրության 111-րդ հոդվածին համապատասխան, Սահմանադրությունն ընդունվում կամ դրանում փոփոխություններ կատարվում են հանրաքվեի միջոցով՝ Հանրապետության Նախագահի կամ Ազգային ժողովի նախաձեռնությամբ:

Օրենքի նախագիծը հանրաքվեի դնելու առաջարկ Ազգային ժողովի քննարկմանը ներկայացնելու իրավունք ունեն պատգամավորները և կառավարությունը, և այդ որոշումներն ընդունվում են պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնությամբ:

Սահմանադրության կամ դրանում փոփոխությունների նախագծերը հանրաքվեի դնելիս կիրառում են՝

ա/ Սահմանադրության ընդունման կամ դրանում փոփոխություններ կատա-

րելու հիմնավորումը.

բ/ Սահմանադրության կամ դրանում փոփոխություններ կատարելու նախագիծը.

գ/ Սահմանադրության կամ դրանում փոփոխություններ կատարելու հարցով հանրաքվե նշանակելու վերաբերյալ առաջարկ անելու կամ համաձայնություն տալու մասին Ազգային ժողովի որոշման նախագիծը:

Իսկ եթե օրենքի նախագիծն է դրվում հանրաքվեի՝

ա/ օրենքի ընդունման հարցով հանրաքվե նշանակելու հիմնավորումը,

բ/ հանրաքվեի դրվելիք օրենքի նախագիծը,

գ/ հանրաքվեով օրենքն ընդունելու առնչությամբ ընդունվելիք այլ օրենքների նախագծեր,

դ/ օրենքի ընդունման հարցով հանրաքվե նշանակելու վերաբերյալ առաջարկ անելու կամ համաձայնություն տալու մասին Ազգային ժողովի որոշման նախագծերը,

ե/ հանրաքվեով օրենքի ընդունման առնչությամբ այլ օրենքների միաժամանակ հանրաքվեի դնելու մասին առաջարկություն կամ տեղեկանք այդպիսի առաջարկության անհրաժեշտության բացակայության մասին:

Սահմանադրությունում կամ օրենքում փոփոխություններ կամ լրացումներ կատարելու մասին նախագծին կցվում է տեղեկանք, որտեղ ներկայացվում է Սահմանադրության կամ օրենքի փոփոխվող հոդվածը:

Իրավական ակտի նախագծի որակը գնահատելու նպատակով իրավաստեղծ մարմնի որոշմամբ կարող է իրականացվել անկախ պաշտոնական փորձաքննություն Հայաստանի Հանրապետության արդարադատության նախարարության կողմից: Իրավական ակտերի նախագծերի պետական փորձագիտական եզրակացությունը տրվում է տասնհինգ օրվա ընթացքում, իսկ եթե ակտը ծավալուն է ու բարդ, տասնհինգ օրվան ավելանում է ևս տաս օր: Եթե համապատասխան ժամկետներում Արդարադատության նախարարությունը չի տալիս եզրակացություն, ապա իրավական ակտի նախագիծը քննարկվում է առանց պետական փորձագիտական եզրակացության: Ցանկացած իրավական ակտ պետք է շարադրվի ՀՀ պաշտոնական լեզվով՝ ՀՀ Սահմանադրության 12-րդ հոդվածի և ՀՀ «Լեզվի մասին» օրենքի պահանջներին համապատասխան:

Իրավական ակտն ունի ձևական հատկանիշներ, ինչն իր մեջ ներառում է՝

1. նախաբան,

2. նրա անվանումը,

3. հիմնական մասը,

4. եզրափակիչ մաս կամ անցումային դրույթներ:

Ակտի ընդունման օրը համարվում է վերջինիս Ազգային ժողովի կողմից վերջնական խմբագրությամբ ընդունվելու օրը: Իրավական ակտերի հաշվառումը իրականացվում է ՀՀ կառավարության սահմանած կարգով:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Նորմատիվ ակտեր

1. ՀՀ Սահմանադրություն

2. «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքը, Ե-2002թ.

3. «Հանրաքվեների մասին» ՀՀ օրենքը, Ե-2001թ.
4. «Տեղական հանրաքվեների մասին» ՀՀ օրենքը- Ե-2002թ.
5. «Լեզվի մասին» ՀՀ օրենքը- Ե-1993թ.
6. «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքը-Ե-2002թ.

Իրավաբանական գրականություն

1. **Վ. Ս. Ներսիսյանց**, Իրավունքի և պետության տեսություն, Ե-2001թ.
2. **Վ. Ն. Խրոպանյուկ**, Պետության և իրավունքի տեսություն, Ե-1997թ.
3. **Գ. Սաֆարյան**, Պետության և իրավունքի տեսություն, Ե-1996թ.
4. **Ն. Այվազյան**, Իրավական պետության հորիզոններում, Ե-1993թ.
5. **Գ. Սաֆարյան**, Իրավաստեղծ գործունեության և օրենդրության զարգացման հիմնահարցերը ՀՀ-ում, Ե-2004թ.
6. **А. Б. Венгеров**, Теория государства и право, М.,1998, стр. 430.
7. Проблемы общей теории права и государства, Учебник для Вуз-ов ред. **В. С. Нерсисянц**, М., 1999., стр. 46.
8. **Ս. Մնացականյան**, ՀՀ գլխավոր դատախազի իրավական ակտերը որպես դատախազական քաղաքականության իրավական միջոց, Օրինականություն, Ե-2008թ., էջ 23.
9. **Խ. Երեմյան**, Իրավունքի նորմի հատկանիշները, Օրենք և իրականություն, միջազգային իրավաբանական հանդես, Ե-2001թ., N 7-8 /93-94/, ապրիլ, էջ 7.
10. **Մ. Մուրադյան**, Իրավական ակտեր /տեսություն և պրակտիկա/, Ե-2004թ.

ПРОЦЕСС ПОДГОТОВКИ И ПРИНЯТИЯ ПРОЕКТОВ ПРАВОВЫХ АКТОВ

М. МУРАДЯН

Статья посвящена процессу подготовки и принятия проектов правовых актов.

PREPARATION OF LEGAL ACTS AND ADOPTION PROCESS

M. MURADYAN

The article is about the analysis of preparation of the legal acts and process of their adoption.